

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. VII.

Sibiu, Iulie 1900.

Anul XXXI.

RECENSEMÎNTUL GENERAL AL POPULAȚIUNII RE- GATULUI ROMÂN DIN DECEMBRE 1899.

Cel mai vechiu recensemînt cunoscut al României este cel făcut în anul 1859. Dela această dată până în Decembrie 1884 nu mai întîlnim nici o numărătoare a populațiunii. La 1884 s'a făcut statistica pe baza legii de constatare și percepere a contribuțiunilor directe din 10 Martie 1882. Art. 3. din această lege ȳice: „Pentru înlesnirea operațiunilor recensemîntului general (e vorbă de recensemîntul fiscal), autoritățile comunale sînt datoare: să facă statistica generală a populațiunii, în care se vor înscrie toți locuitorii comunei fără deosebire de sex, naționalitate, profesiune sau vîrstă. Statistica va începe în toate comunele în ȳiua de 1 Decembrie și va fi terminată cel mai tîrȳiu în 20 ȳile. Ea se va face după locuințe, cari se vor numerota“.

Întreprinderea unei așă ȳise statistici a populațiunii, pe care o găsim făcîndu-se dela 1884 înceace la fie-care cinci ani, se datoresce deci legii de mai sus. Așă s'a făcut după aceea numărătoarea populațiunii la 1889 și 1894 și această din urmă din Decembrie 1899. Nici cea din urmă numărătoare generală a populațiunii nu s'a facut dar în vîrtutea unei legi speciale, cum se practică în alte țeri, cu mijloace proprii pentru acest scop și cu o direcțiune unică și sistematică. Rezultatele *provisorii* ale recensemîntului din Decembrie 1899 le găsim publicate în *Buletinul statistic al României* publicat de serviciul statisticei generale, ser. 2-a, an. V. Nr. 1. 1900—1901. Șeful serviciului statisticei generale, D. *Leonida Colescu*, face în

introducerea, ce premerge diferitelor tabele statistice, aprecieri și constatări vrednice de atențiunea generală.

Iată ce ne spune D. Colescu privitor la acest recensământ: „Operațiunea de numărătoare a populațiunii a fost începută în dimineața zilei de 1 Decembre 1899 și trebuia să fie desăvârșită până cel mai târziu la 10 ale acelei luni. Întru lăsarea acestui interval, ne-am depărtat neapărat de condițiunea esențială a unui recensământ ideal, aceea de a efectua numărătoarea în aceeași zi în tot cuprinsul țării, dar am ținut seamă de împrejurările, în cari avea să se execute această operațiune, imposibilă de realizat într'un interval scurt, cu mijloacele de cari dispuneam. La terminul fixat se isprăviseră recensământul în 24 județe și 19 capitale de județ, iar în restul țării a fost nevoie să se prelungească, mai cu seamă din cauza timpului nefavorabil, care a îngreuiat mult această lucrare. În jud. Ialomița, din pricina revărsărilor de ape, operațiunea nu s'a putut termina decât la 22 Decembre. În Bucuresci de asemenea a fost prolongită peste terminul fixat, dar data săvârșirii ei complete nu ni s'a comunicat oficial nici până astăzi.

După terminarea numărătoarei locuitorilor, autoritățile comunale aveau să procedeze, în cele zece zile următoare, la despoierea carnetelor cu buletine de familie, pe anumite formulare, ce li se trimisese pentru acest sfârșit. Scopul acestei despoieri provisorii era de a se avé într'un mod recapitulativ și într'un termen scurt cifra populațiunii din fie-care comună a țării, servind cu modul acesta și pentru lucrările comisiunilor de recensământ fiscal, care trebuia să înceapă la 1 Aprile a. c.

Foile de despoiere, completate în fie-care comună rurală, se concentrau pe plăși la prefectură, unde se încheia foaia de despoiere a populațiunii județului, mai puțin aceea a capitalei. Prefecturile județelor și primăriile capitalelor de județ au înaintat în cursul lunilor Ianuarie și Februarie a. c. foile de despoiere provisorie a populațiunii la serviciul statisticei generale, și aici s'a făcut verificarea și așezarea lor în tabelele ce publicăm mai jos.

Resultatele provisorii conținute în aceste tabele, concentrate după lucrările efectuate de autoritățile comunale, ne în-

fățișează starea de fapt a populațiunii noastre, în divisiunile generale și sumare, ce a trebuit să se adopte pentru a înlesni operațiunea de despoiere. Despoierea *definitivă* după carnetele cu buletine individuale, cari au servit la recensemânt, se execută acum de cătră serviciul statisticei generale, dar neapărat lucrarea fiind mai amănunțită și mai anevoioasă, din cauza diferitelor combinațiuni ce s'au adoptat în formularele, după cari se înscriu locuitorii recensați, ea va necesita un timp mai îndelungat până la completa ei desăvârșire și publicarea rezultatelor definitive.

După tabelele provisorii, ce publicăm de astă dată, nu se poate forma o judecată absolută și decisivă a rezultatelor date de operațiunea efectuată în Decembre 1899. Se poate totuși constata din ele într'un mod neîndoios, că această lucrare este cu mult mai satisfăcătoare, decât cele precedente și dacă ea nu poate și nu trebuie să reprezinte icoana unui recensemânt ideal exact al populațiunii noastre, nu e mai puțin adevărat, că din cele expuse până acum se desprind învățăminte utile, cari tocmai constituiesc meritele operațiunii întreprinse:

a) cu mijloacele improprii și insuficiente, de cari am dispus, s'a dobândit o cifră a populației României mai apropiată de adevăr, decât aceea dată de recensemintele precedente;

b) se pune încă odată și mai vârtos în lumină importanța și folosul unei asemenea operațiuni, ale cărei rezultate trebuie să formeze baza statisticei generale și punctul de plecare și de comparațiune pentru ori-ce investigațiune făcută în domeniul economic și social al țării;

c) în fine, dacă lucrarea este imperfectă, se demonstrează încă odată, că în viitor nu se mai poate urma cu sistemul de până acum, de a face recensemântul țării în vederea unor motive fiscale și cu ajutorul numai al autorităților comunale.

Recensemântul general al populațiunii trebuie făcut în virtutea unei legi speciale, cu mijloace proprii pentru acest scop și cu o direcțiune unică și sistematică.

Din datele comunicate extragem următoarele:

Adunarea foilor de despoiere, întocmite provisoriu de cătră autoritățile comunale după buletinele de familie, a dat pentru țeara întregă cifra de **5.912,520** locuitori numărați ca

stabili în Decembrie 1899. În această sumă nu intră populațiunea flotantă, adică acei indiviși, cari la epoca recensemântului s'au aflat veniți de curând, din întâmplare în comună. Față cu cifra de mai sus numărul locuitorilor era: la 1859 de 3.864,848, la 1884 de 4.648,123, la 1889 de 5.038,342, la 1894 de 5.406,249, prin urmare dela 1859—1899 se arată o creștere de 530 la 1000 locuitori. Dela 1894—1899 se vede în țeara întreagă o creștere absolută de 506,271 locuitori, sau 101,254 pe an; în proporție la 1000 locuitori creșterea este de 93·6 pe cinci ani, ceea-ce dă o medie aritmetică anuală de 18·7‰.

Ce privesce densitatea populațiunii în județele României în 1899, aflăm cea mai mare densitate: în jud. Ilfov, unde vin 94 locuitori la 1 km²; nu trebuie însă să uităm, că în acest județ cade capitala regatului; la locul al doilea urmează jud. Prahova cu 65 loc. la 1 km²; la locul al treilea jud. Iași cu 61 loc. la 1 km²; la locul al patrulea jud. Dâmbovița cu 60 loc la 1 km²; locul ultim îl ocupă jud. Tulcea cu 14 loc. la 1 km². Densitatea populațiunii peste tot în țeara întreagă e de 45 loc. la 1 km²; în comparație cu densitatea altor țări din Europa România ocupă rangul al 16-lea. România posedă astăzi 71 com. urb. dintre cari 32 capitale de județ, și 2908 com. rur. Populațiunea capitalelor de județ e de 948,257, a celorlalte orașe de 166,252, în total 1.114,508, față cu 4.798,012 locuitori în com. rur.

Populațiunea după sex se împarte în: 2,994,896 sau 50·7% bărbați și 2.917,624 sau 49·3% femei, deci predomină sexul bărbătesc, ce se găsește numai în câteva din statele Europei, cu deosebire în țările meridionale; predominanța sexului bărbătesc s'a manifestat și în recensementele anterioare; ea devine mai accentuată în orașe, unde avem 51·3% bărbați față de 48·2% femei, decât la sate, unde proporțiile tind a se egalisa. Faptul se explică din aglomerația în orașe a elementului străin, venit din afară și dela sate și compus mai cu seamă din bărbați.

După starea civilă partea cea mai numeroasă a populației o formează necăsătoriții, cari iau 55% din total și între cari intră neapărat și copiii; urmează după aceea căsătoriții cu 38·6%, văduvii cu 6·1%, divorțații de abia cu 0·3%.

Considerată populațiunea în întregime, proporția celor-ce știu carte se arată a fi de 17.3% față de 82.7% analfabeți; luat în parte pe fie-care sex, rezultatul diferă: la bărbați procentul celor cu știință de carte se ridică la 25.9, pe când acela al femeilor scade la 8.7. În comparație cu datele recensământului din 1894 numărul celor cu știință de carte a progresat dela 12.7% (1894) la 17.3% (1899). În orașe procentul analfabeților este redus la 57.9%, pe când la sate ajunge încă la 88.4%. Cu știință de carte se găsesc bărbați în orașe 51.3%, la sate d'abia 19.6%, iar femeile, cari în orașe ating procentul de 32.2, scad la sate la 3.4%. Scădând din socoteală numărul celor mai mici de 7 ani pentru țeara întreagă, se găsește că analfabeții reprezintă 78%, iar cei cu știință de carte 22% din numărul locuitorilor mai mari de 7 ani împliniți.

După religione găsim: ortodoxi: 5,408,743 (91.5%), dintre cari 801,631 (71.9%) în orașe, 4.607,112 (96%) în com. rur.; catolici și protestanți: 168,276 (2.8%), dintre cari 78,958 (7.1%) în orașe, 89,318 (1.9%) în com. rur.; mahomedani: 43,740 (0.7%), dintre cari 10,582 (0.9%) în orașe, 33,158 (0.7%) în com. rur.; armeni 6598 (0.1%), dintre cari 5058 (0.5%) în orașe, 1540 (0.03%) în com. rur.; mosaici: 269,015 (4.6%), dintre cari 215,240 (19.3%) în orașe, 53,775 (1.1%) în com. rur.; alte religii: 16,148 (0.3%), dintre cari 3039 (0.3%) în orașe, 13,109 (0.27%) în com. rur. Vedem deci că după ortodoxi cultul cel mai răspândit în țeară este acela al mosaicilor. În chip diferit se prezintă proporțiile în orașe, unde populațiunea e mai amestecată. Procentul ortodoxilor este redus la 71.9%, mosaicii cresc la 19.3%, catolicii și protestanții la 7.1%. În special la mosaici, apare în evidență faptul cunoscut al aglomerării lor prin orașe: din 100 locuitori israeliți ceva mai mult de 80 trăesc în orașe și de abia 20 se găsesc la sate. În intervalul de 5 ani (1894—1899) populațiunea israelită se arată a fi crescut cu 26,790 locuitori, ceea-ce reprezintă un spor de 10% sau 2% pe fiecare an.

Ce privesce chestiunea naționalității, în buletinul de recensământ s'a admis a se mărgini întrebarea numai la aceea, dacă locuitorul recenseat este cetățean român, sau dacă este străin, de ce anume protecție se bucură, adăugându-se în ace-

lași timp o rubrică specială pentru persoanele, cari nu se bucură de nici o protecție străină. În aceasta din urmă categorie intră mai cu seamă Evreii. Astfel găsim: cetățeni români: 5.469,036 (92.₅%) dintre cari 769,833 (69.₁%) în orașe, 4.699,203 (97.₉%) în com. rur.; supuși străini: 171,063 (2.₉%), dintre cari 132,331 (11.₉%) în orașe, 38,732 (0.₈%) în com. rur.; nesupuși nici unei protecțiuni: 272,421 (4.₆%), dintre cari 212,344 (19%) în orașe, 60,077 (1.₃%) în com. rur. Numărul cetățenilor români, comparat cu acela al locuitorilor de religie ort., este mai mare cu 61,693 unități, și aceasta diferență e dată probabil de locuitorii de origine străină și de altă religie afară de cea ort., cari sunt cetățeni români. Între acestia intră principalmente Ungurii și Sécuii din jud. Bacău și Roman, și mahomedanii din Dobrogea.

O împărțire a populațiunii pe grupe de profesii nu s'a făcut, ceea-ce este o lacună mare în acest recensământ; cauza este tocmai imperfecțiunea organică a sistemului de numărătoare întrebuițat în România. Adevărat, că în buletinul de recensământ întrebuițat în Decembre 1899 s'au prevădut două rubrici, în cari avea să se însemne profesiunea locuitorilor, dar înscrierea datelor relative la profesii s'a făcut foarte incomplet și imperfect, așa că acele nu sunt utilizabile.

De încheiere mai însemnăm numărul populațiunii din principalele orașe ale României. Astfel aflăm că capitala regatului român, București, în Decembre 1899 avea 282,071 locuitori, între cari 146,140 bărbați și 135,931 femei; după cetățenie: 185,697 cetățeni români, 53,056 supuși străini și 43,318 nesupuși nici unei protecțiuni; după starea civilă: 159,919 necăsătoriți (91,865 bărbați și 68,054 femei); 98,402 căsătoriți (50,000 bărbați, 48,402 femei); 21,548 văduvi (3691 bărbați, 17,857 femei); 2,202 divorțați (584 bărbați, 1618 femei); după religie: 200,916 ort., 36,827 catolici și protestanți, 378 mahomedani, 639 armeni, 43,274 mosaici, 37 de alte religii; după instrucțiune: 156,358 știu citi și scrie, 125,713 nu știu. — Locul al doilea în privința numărului populațiunii îl ocupă orașul Iași cu 78,067 locuitori, între cari 35,645 cetățeni români, 3511 supuși străini și 38,911 nesupuși nici unei protecțiuni (Evrei). Urmează apoi Galați cu 62,678 loc. Brăila cu

58,392 loc. Craiova cu 45,438 loc. Ploesci cu 42,687 locuitori. Botoșani cu 32,193 locuitori între cari 14,482 cetățeni rom., 802 supuși străini, 16,909 nesupuși nici unei protecțiuni (Evrei). Peste 20,000 loc. au orașele: Bêlad, Buzeu, Focșani, peste 18,000 locuitori orașele Tulcea și T.-Severin, peste 15,000 Bacău, Huși, Piatra, Pitești; peste 10,000 orașele: Alexandria, Călărași, Caracal, Câmpulung, Constanța, Dorohoi, Giurgiu, R.-Sărat, Roman. (nt.)

SCIINȚĂ, LITERATURĂ ȘI ARTĂ.

Bibliografie.

Din istoria Românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751), de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan. Anul Domnului 1900. Dela s. Unire 200. Blaș, tipografia seminariului arhidieceșan gr.-cat. Un volum de XVI+422 pag. 8° mare. Prețul 2 fl. v. a. Pentru străinătate 5 lei.

Inregistrăm o lucrare nouă și de mare importanță pe câmpul așa de steril al istoriografiei române de dincoace de Carpați, care va fi salutată de sigur cu bucurie de tot Românul de bine. Cartea D-lui Bunea e la noi neîndoios una din cele mai valoroase lucrări pe terenul istoric dela apariția monumentalei opere a fericitului George Barițiu încoace. Las' că însuși personalitatea episcopului Klein, eroul tragediei, așa ȃicând, — căci ce este alta viața lui Klein, decât un mic act din marea tragedie seculară a poporului român din Transilvania? — trebuie să deștepte interesul ori-cărui Român față cu cartea D-lui Bunea, dar trebuie să-i fim recunoscători autorului pentru *munca* depusă în această lucrare, scrisă, cum însuși mărturisește, „nu numai pe urma operelor și documentelor publicate, ci și pe basa unui mare număr de documente inedite diu arhivele din Blaș, Oradea-mare, Alba-Iulia, Sibiiu, Budapesta și Viena“, despre ce se poate convinge cetitorul cu prisosință.

„Noi — ȃice autorul la încheierea studiului seu — le-am descris (evenimentele) fidel așa, pe cum ni le înfățișează documentele contimporane, și în cele mai multe casuri nu am făcut alt-ceva, decât am produs cuvintele aceloră, cari au produs evenimentele, sau au simțit efectele lor, voidnd a transpune pe cetitor în lumea nisuițelor, gândirilor și simțemintelor, cari au agitat poporul românesc timp de 23 ani în epoca episcopului Ioan Inocențiu Klein“. Avem deci înaintea noastră o lucrare pusă pe adevăratele ei base, în care autorul rămâne strict pe terenul obiectivității istorice, și, străin de ori-ce tendență, scoate în relief din acte și documente contimporane, culese cu multă osteneală, sforțările

uriasă, ce le-a făcut în secl. XVIII între mii de miserii Klein, nemuritorul episcop, pentru ridicarea poporului român din starea helotică rușinatoare, în care era ținut de clasele privilegiate. Și ce plină de învățături este aceasta carte pentru noi și ca biserică și ca națiune! Dacă se dice, că „*historia est magistra vitae*“, aceasta maximă o putem aplica cu deosebire la istoria plină de momente emoționante a epocii martirului episcop, ce ni-o prezintă Dl Bunea în cartea sa, pe care o cetesci cu interes din ce în ce crescând și terminându-o, simțesci că fără veste ți s'a furișat o lacrimă în ochi.

Autorul își împarte lucrarea sa în următoarele 18 capitole: I. Vacanța scaunului episcopesc după moartea episcopului Giurgiu. II. Numirea episcopului Klein și activitatea lui în Viena. III. Strămutarea reședinței la Blaj, înființarea mănăstirii, școalelor și bisericii catedrale. IV. Klein pentru drepturile bisericii și națiunii române sub Carol VI. V. Klein pentru drepturile bisericii și națiunii române sub domnia M. Teresiei. VI. Apărarea comunelor și privaților din partea episcopului Klein. VII. Românii deveniți nobili prin stăruința episcopului Klein. VIII. Starea s. Uniri sub episcopul Klein. IX. Starea bisericii sub episcopul Klein. X. Klein și părinții Iesuiți. XI. Căderea episcopului Klein și fuga lui la Roma. XII. Primele tractative pentru reîntoarcerea episcopului din Roma. XIII. Turburări religioase. XIV. Visitațiunea diecesei prin episcopul Muncaciului. XV. Noue pertractări în cestiunea episcopului Klein și turburări interne în biserică. XVI. Nouă revoltă în contra Unirii. XVII. Abdicarea episcopului Klein. XVIII. Ultimii ani și mormântul lui Klein. Un adaus cuprinzând 11 documente (pag. 275—419) completează aceasta lucrare valoroasă. Aceste documente, în limba latină și câte-va în cea italiană, le-a scos autorul din: arhiva statului din Budapesta și Viena, a episcopiei latine din Alba-Iulia și cea metropolitană din Blaj. O mulțime de documente din arhiva metrop. din Blaj, din cea episcopească dela Oradea-Mare, etc. de cari s'a servit autorul, sunt citate în textul lucrării. Bun serviciu a făcut autorului mai ales colecțiunea de documente a lui Ludovic de Rosenfeld: „*Valachische Union*“, aflătoare în biblioteca „*Brukenthal*“ din Sibiu, pe care se întemeiază o însemnată parte din aceasta lucrare. Cu acest aparat bogat, autorul a fost în poziție să poată îndrepta mai multe greșeli, străcorate în alte lucrări anterioare, privitoare la epoca atât de agitată a episcopului Klein, desvölindu-ne totodată multe lucruri noue necunoscute pân'acum. Dintre documentele din „adaus“ remarcăm conscripția Românilor din Transilvania dela 1733, făcută de episcopul Klein, publicată așa cum se află aceea în arhiva metropolitană din Blaj. Aceasta conscripție cuprinde date noue cu privire la starea bisericească a Românilor din acel timp, fiind indicate într'insa și casele parohiale și bisericile, unde erau, cum și pământurile bisericesci, ceea-ce în aceeași conscripție, publicată de noi în „*Transilvania*“ din 1898, nu găsim. Mai relevăm apoi interesantul document

scos din archiva statului ungar, în care se cuprind plângerile clerului și poporului român dela remarcabila dată: 15 *Maiu 1748*.

Limbagiul, în care ne vorbește autorul, îl cunoaștem din alte scrieri ale sale: lămurit, precis, demn și mai pe sus de toate românesc.

Cât pentru execuțiunea tehnică, cartea ni se prezintă într'un exterior plăcut, hârtie bună, tipar curat și frumos.

Dacă autorul prin lucrarea sa meritoasă a creșut să înlesnească studiul epocii, în care s'a pornit mișcarea noastră de renaștere, noi ținem, că scopul și l'a ajuns pe deplin, și trebuie să mărturisim, că cartea sa este un *adevărat izvor de lumină intensivă* pentru acele timpuri, prea puțin studiate pân'acum.

(nt).

*

Raportul comitetului Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, pe timpul dela 1 Ianuarie 1896 până la finea lui Decembrie 1899. Editura proprie. Cernăuți, 1900. Societatea tipografică bucovineană. 63+LIII pag. 8° mare.

Remarcăm din acest raport următoarele date: Membrii societății cu finea anului 1899 au fost: onorari 5, fundatori 18, ordinari 107, activi 4. averea societății la aceeași dată: active fl. 146,686·15, pasive fl. 32,215—, avere curată fl. 114,471·15. Biblioteca se compune din 2658 opuri în 3789 vol., 596 fascioare și 404 broș. Societatea susține în Cernăuți un internat de băeți, deschis la 1 Sept. 1896, pentru care s'au colectat până acum fl. 33,821·35; directorul actual al aceluia e d. *Constantin Stefanovici*, profesor la școala reală super. gr.-or. din numitul oraș; în anul școlar 1899/900 au fost adăpostiți în acel internat 135 elevi dela diferite școale publice.

*

XVI Programă a Institutului pedagogico-teologic al archidiecesei ortodoxe române transilvane în Sibiiu, pe anul școlar 1899/1900, publicată de Dr. Eusebiu R. Roșca, director. Sibiiu. Tiparul tipografiei archidieceșane. 1900. 61 pag. 8°. — Cuprinsul: 1. Vasilie Aron (1770—1822). O scriere încă necunoscută a lui, de Dr. P. Barcianu. (Urmare și încheierea lucrării din anul trecut (!)). 2. Sciri școlare și cronica institutului. Insemnăm următoarele date: Statul personal se compune din: directorul; 5 profesori ordinari definitivi; 2 profesori extraordinari, și un medic. În secțiunea teologică au fost înmatriculați în anul școlar 1899/900 și anume: în cursul I. 32 elevi, dintre cari unul a fost eliminat, 2 au părăsit institutul; în curs. II. 25 elevi, dintre cari unul a reposat, un al doilea a întrerupt studiul; în curs. III. 33 elevi; în secțiunea pedagogică, cursul I. 47 elevi; în cursul II. 37 elevi, dintre cari unul a părăsit institutul; în curs. III. 31 elevi, dintre cari unul a părăsit institutul. Clerici extra-ordinari au fost 8 inși. În total au fost înmatriculați în secț. teol. 90 elevi ord. și 8 extra-ord., iar în secț. pedagogică 115 elevi, la olaltă 213 elevi. Toți elevii din institut au fost provăduți în edificiul seminarial cu cele

necesare ale întreținerii afară de îmbrăcăminte și spălatul schimburilor, solvind taxa seminarială de 240 cor. Alimentarea și peste tot întreținerea elevilor s'a făcut și în anul școlar expirat în regia proprie. Pentru a veni însă în ajutor la cât mai mulți elevi săraci, dar diligenți și cu bună conduită, din fondurile archidieceesane s'au conferit mai multe stipendii, nu numai elevilor din secțiunea pedagogică, dar și la 12 elevi din secțiunea teologică. Cu stipendii de câte 100 cor. au fost împărțiți 58 elevi din fundațiunea „Francisc Iosif“, și fund. „Moga“; cu stipendiu de 60 cor. 1 elev. din fund. „Ecaterina Rațiu“ și cu stipendiu de 80 cor. 1 elev din fund. „Ioan Popescu“. Starea sanitară a elevilor a fost satisfăcătoare.

*

Programa gymnasiului sup. gr. cat. și a școalelor elementare din Beinși, pe anul școlastic 1899/900, redactată de Ioan Butean, director și profesor. p. o. Gherla. Tipografia „Aurora“ A. Todorau. 1900. 108+50 pag. 8° (text român și maghiar).

Cuprinsul: Planul de învățământ (emanat prin ordinațiunea înaltului Ministeriu de c. și instr. p. Nr. 32818/1899); Ocupațiuni scripturistice; Consemnarea manualelor; Beneficiați; Acte mai însemnate; Internatul Pavelean; Statistica specială de gimnastică; Școala elementară; Societatea de lectură; Augmentul mediilor de învățământ; Internatul gr.-or.; Obiectele extraordinare; Examenele octavanilor; Resultatul examenelor de maturitate; Date istorice pentru an. 1899/900. Corpul profesoral; Clasificațiunea tinerilor; Tabele statistice; Fundațiuni; Premiați cu finea anului; Instrucțiuni pentru începutul anului școl. 1900/1. Textul maghiar.

Din această programă relevăm următoarele: În planul ministerial de învățământ nici pomană de limba română; la finea aceleuia însă găsim următoarea notiță a direcțiunei școlare: „În planul acesta vine a se interpola pentru gimnasiul nostru limba română cu 17 oare la săptămână, prin reducerea oarelor din alte obiecte“. Corpul profesoral la gimnasiu se compune din 15 prof. ord. împreună cu directorul și cu catechetul gr.-cat. 4 cateheți de altă confes. și 2 profesori extraord.; la școala elem. 1 dir., 3 învățători și 4 cateheți. Numărul elevilor înscriși la gimnasiu: 392, mai mult cu 60 decât în anul școl. 1898/9; rămași la finea anului școlar 1899/900: 356 ord. și 5 priv.; după confes.: 172 gr.-cat., 138 gr.-or., 19 r.-cat., 7 ev.-ref., 25 mosaici; după limba maternă: 310 rom. și 51 magh.; la școala elem. cu finea anului școlar: 80 elevi, între cari 38 gr.-cat., 33 gr.-or., 8 rom.-cat., 1 ev.-ref. În Internatul Pavelean au fost adăpostiți 133 elevi, între cari 71 beneficiați și 62 solvenți; taxa pentru un alumn solvent e de 240 cor. pentru întreținere și 60 cor. pentru uniformă; în Internatul gr.-or. au fost adăpostiți 52 elevi, între cari 13 stipendiști și 39 solvenți; taxa pentru un alumn e și aici 240 cor., plus 6 cor. pentru spălat, 4 cor. pentru medic, 2 cor. pentru scaldă și 2 cor. pentru folosirea recuisitelor din Internat. La examenul de maturitate, ținut

în 18—21 Iunie a. c., s'au declarat maturi cu em. 4, cu bun 7, simplu maturi 32, relegați pe trei luni 2. Fondul profesoral de pensiune e de fl. 42,871-29.

*

Programa gimnasiului superior gr. cat. din Blaș pe anul scolastic 1899/900. Balázsfalva (Blaș), 1900. Tipografia seminariului gr.-cat. 88 pag. 8°.

Cuprinde următorii titli principali: Cronică cu vorbirile rostite la înmormântarea prof. Ciriac B. Groze. Statul personal. Planul de învățământ pe anul școlar 1899/900. Augmentarea colecțiilor. Ajutoare. Progresul școlărilor. Date statistice.

Corpul profesoral se compune din: 1 director, 15 prof. de studii ord., 4 prof. de studii extraord. și facultative, 2 catecheți. Elevi stipendiați au fost 59 cu suma de cor. 8046.— De beneficiul de pâine s'au bucurat 182 elevi. În seminarul tinerimii au fost adăpostiți 118 elevi, din aceștia 8 au fost alumni ai fundațiunii Vanceane, 8 stipendiști ai fundațiunii baron David Urs, 11 stipendiști ai altor fundațiuni. La fondul pentru ajutorarea școlărilor miseri în cas de morb au intrat în anul școlar 1899/900 cor. 416-93. Numărul elevilor înscriși: 470, au rămas până la finea anului școlar: 446 elevi ord. și 8 privațiști; după confes. au fost: gr. cat. 350; gr. or. 99; rom. cat. 3; mosaici 2; după naționalitate: români 449; magh. 4; germ. 1. La examenul de maturitate s'au prezentat 18 elevi, dintre aceștia au fost declarați maturi cu eminenție 3, cu bine 7, simplu maturi 8. Date privitoare la celelalte institute de învățământ din Blaș nu găsim în această programă.

*

Anuarul XXXVI al Gimnasiului mare public român de religiuă gr. or. din Brașov, al școalei reale și al școalelor centrale primare, pe anul jubilar 1899—900, al 50-lea an școlar al gimnasiului. Publicat de *Virgil Onițiu*, directorul școalelor medii. Brașov, tipografia Ciurecu & comp. Iunie 1900. Un volum respectabil de 253 pag. 8° mare.

Este anuar jubilar întru amintirea primilor 50 de ani din viața gimnasiului, de aceea ni se prezintă în haină de sărbătoare, fiind foaia titulară și paginile următoare până la a 7-a cu text în culoare roșie, iar cuprinsul este cu mult mai bogat ca de obicei. La început găsim o „Cantată“ la serbarea jubilară a gimnasiului, de prof. A. Bârseanu, urmează apoi istoricul și programa generală a serbărilor jubilară, cum și istoria primului deceniu (1850—60) din viața școalelor din Brașov, un capitol din monografia școalelor de A. Bârseanu, ce va apăre în curând. Acestea formează partea jubilară a Anuarului (pag. 1—107); aici găsim și câteva ilustrațiuni: edificiul gimnasiului; frontul sălii festive a gimnasiului; portretele fondatorilor și mecenăților: Ioan Iuga († 1860), Dumitru Oțoțoiu († 1852), Vasile Lacea († 1861), Iosif Barac (1813—1884), Vasile Oroianu (1822—1870), și ilustrațiunea sălii de gimnastică. În partea a doua găsim conferențele pedagogice ale corpului profesoral (1899—900). Nic. Bogdan;

„Gramatica limbei române“, recenziune de A. Bârseanu, și Ars. Vlaicu : „Curs complet de limba franceză“. recenziune de Dr. C. Lacea, apoi date școlare, din cari însemnăm următoarele :

Personalul didactic la gimnasiu se compune din: 10 profesori ord. definitivii împreună cu directorul și 3 prof. supl.; la școala reală (cu 4 clase) din 5 prof. ord. def. și 1 prof. supl. Prof. de obiecte extraord.; prof. secundari și ajutători 6. Religiunea s'a propus elevilor gr. cat. prin preotul din Tohanul vechiu în localul institutului. Dintre lucrările menite a ridica rezultatul învățământului însemnăm: conferențele pedagogice, de cari s'au ținut 6; din fondul „Coresi“ s'a spriginit și în anul școlar 1899/900 literatura didactică, parte editându-se, parte subvenționându-se editarea a 2 manuale de școală; un profesor a fost ajutat în misiuni științifice. Pentru sporirea fondului mesei studenților s'a inițiat o colecție generală în toată țeara; rezultatul a fost îmbucurător, la masa studenților au fost primiți 26 elevi. Biblioteca școalelor, împărțită în 3 secțiuni, numără 7683 opuri în 9717 vol. și 3292 fasc., sporindu-se în decursul anului școlar cu 716 vol. și 585 fasc. Fonduri administrate de corpurile prof. sunt: Fondul pentru masa studenților cu un sald de cor. 14,380·08, la care se adauge fondul Ioan și Elena Săbădeanu de 1000 lei + 9 cor. 04 fil., fondul „Coresi“ cu un sald de cor. 1566·12; fondul pentru ajutorarea școlarilor săraci și a celor bolnavi cu un sald de cor. 6655·52, și alte fonduri mai mici. Stipendiați au fost 30 elevi. În internatele: Christurian și Ianciovici au fost întreținuți gratuit 7 elevi.

La școala elementară capitală cu patru clase ordinare și patru paralele pentru băieți, cinci clase ordinare și două paralele pentru fetițe au funcționat: 17 puteri didactice. Suma totală a școlarilor înmatriculați la școalele centrale au fost în anul școlar 1899—900 de 1251, mai puțin cu 26 decât în anul școlar precedent, și anume la gimnasiu: 333, între cari 328 ord., 5 privațiști, din aceștia 18 au părăsit școala iar 2 au murit; la finea anului școlar au fost examinați (fără privațiști) 308 elevi, între cari după confes. 284 gr. or., 20 gr. cat., 2 ev. lut. și 2 mos.; după naționalitate: 305 români, 2 slovaci și 1 spaniol. La reale înmatr. 89, dintre cari 86 ord. și 3 priv.; din aceștia au părăsit școala 3; au fost examinați (fără privațiști) 83, între cari după confes.: 74 gr. or., 6 gr. cat. și 3 mos., după naționalitate 83 români? La școala elem. de băieți au fost înmatriculați 379 elevi, între cari 374 gr. or., 4 gr. cat. și 1 mos., la școala de fetițe 276 eleve, între cari 275 gr. or. și 1 gr. cat. La școala de rep. 24 băieți și 54 fetițe. Resultatul examenului de maturitate a fost următorul: maturi cu foarte bine 5, cu bine 12, simplu maturi 8, respinși pe 2 luni 3, resp. pe un an 1.

*

Conferențele pedagogice ale corpului profesoral, ținute în anii școlari: 1897—98, 1898—99, 1899—900. Reproduse cu unele adause și mai multe ilustrațiuni din anuarele școl. XXXIV—XXXVI în edițiune

separată, de *Virgil Onițiu*, directorul școalelor medii. Brașov, tipografia Ciurcu & comp. 1900. Un vol. de 262 pag. 8° mare formând seria a II. din conferențele pedagogice ținute la școalele medii și superioare gr. or. române din Brașov, și având următorul cuprins: I. Proiect de modificare a programei oarelor de lecții la școalele noastre medii, de V. Onițiu. II. I. F. Negruțiu: Manual de stilistică, recensiuone de Dr. Ios. Blaga. III. Fr. Koós și V. Goldiș: Doue cărți element. pentru deprinderea limbei maghiare, recens. de Dr. Ios. Blaga. IV. Kalmár Elek: Magyar olvasókönyv II, recens. de Nic. Bogdan. V. Lurtz: Aritmetica p. cl. II. III și IV, recens. de Aurel Ciortea. Pro memoria: † Nic. Popovici. Ioan Lăpădat, de A. Bârseanu. VI. Despre jocurile de băieți, de Petru Roșca. VII. Chestiunea locului de patinat pentru școlari, de P. Roșca. VIII. Ioan Petran: Gramatica română, recens. de Nic. Bogdan. IX. Pomp. Grigoriță: Geografia, recens. de D. Lupan. X. Dr. Ios. Blaga: Teoria dramei, recens. de A. Bârseanu. XI. Planul de învățământ al limbei maghiare la școalele noastre medii. † Dr. Vasile Glodariu. Înființarea mesii studenților. Cantată pentru jubileul de 50 ani al școalelor centrale, de A. Bârseanu. Înființarea școalelor centrale. Primul deceniu din viața acestor școale (1850—1860), de A. Bârseanu. XII. Nic. Bogdan: Gramatica limbei române, recens. de A. Bârseanu. XIII. Fetter-Vlaicu: Curs complet de limba franceză, recens. de Dr. C. Lacea.

*

Masa studenților români din Brașov. A doua dare de seamă (28 Maiu 1899—6 Iunie 1900 publicată de *Virgil Onițiu*, director gimn., administratorul fondului mesei studenților, cu devisa: . . . „iar pe binefăcătorii mesei acesteia, vii și morți pomenesce-i Doamne întru împărăția Ta.“ (Din rugăciunea, ce se rostesc de dîlnic la masa studenților). Brașov, tipografia Ciurcu & Comp. Iunie 1900. 30 pag. 8° mare.

Din această dare de seamă aflăm, că pentru masa studenților rom. din Brașov până la 6 Iunie 1900 s'au făcut contribuiri în suma frumoasă de cor. 17,694.80 din care s'au spesat cor. 3314.72; fundațiunea „Ioan și Elena Săbădeanu“ pentru masa studenților la 6 Iunie 1900 era de 1000 lei + 9 cor. 04 fil. —

*

Răportul al XXXVII-lea despre ginnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1899/900. Publicat de *Ion Gheție*, dir. gimn. subst. Bistrița. Tipografia Carol Csallner. 1900. 66+49 pag. 8° text român și maghiar. Cuprinde: I. Cronica anuală, din care însemnăm că postul de director l-a substituit și în anul școlar expirat D. Ion Gheție. II. Statul personal și anume corpul profesoral, care se compune din 14 profesori ord. definitivi și 1 prof. suplent; studiul religiunii pentru elevii gr.-cat. și cei gr.-or. se propune prin profesori ord.; celelalte confesiuni încă își au cateheții lor. III. Planul de învățământ. IV. Mijloace de învățământ. V. Fonduri, fundațiuni și deposite, din care rubrică însemnăm, că

în anul 1899 s'au spesat pentru trebuințe personale și reale la gimnasiu suma de cor. 36,983·72; fonduri mai însemnate în administrațiunea directorului gimnasial sunt: Fondul pentru ajutorarea școlarilor gimnasiali morboși de cor. 11,805·06 Fondul pentru rechisite la gimnasiu de cor. 10,508·38; Fondul pentru biblioteca și societatea școlarilor gimnasiali de cor. 9832·40. VI. Stipendii, ajutoare și scutiri pentru școlari (suma stipendiilor folosite cor. 2266—). VII. Societatea de ajutoare „Vasile Nașcu“, al cărei scop este ajutorarea școlarilor gimnasiali din Năsăud și a universitarilor, cari au absolvat acel gimnasiu. Societatea aceasta cu anul școlar 1898/9 a intrat în anul al 10-lea al existenței sale; la finea anului amintit a avut 50 membri fondatori și 90 ordinari; taxa de m. fund. este de 40 cor., iar de m. ord. de 2 cor. la an. Avereea soc. la finea an. școl. 1898/9 a fost: fond. nealienabil: cor. 5514·52; fond disponibil: cor. 1538·58, la olaltă cor. 7053·10; fond. pentru monumentul lui Vas. Nașcu cor. 821·70. VIII. Mulțămită publică. IX. Examenul de maturitate (resultatul celui din 1898/9 și celui din 1899/900) resultatul examenului de maturitate din anul școl. 1899/900 a fost următorul: declarați maturi cu eminentie: 2 inși; cu calcul bun: 11 inși; simplu maturi: 23 inși; relegați la repetiție după 3 luni: 4 inși; au repășit dela examenul verbal: 2 inși. X. Starea sanitară. XI. Societatea școlarilor XII. Examenele anuale pentru clase. XIII. Clasificațiunea școlarilor la finea anului 1899/900. XIV. Date statistice, dintre cari relevăm, că la finea anului școlar au fost examinați 293 elevi; între acestia au fost români 285 (210 gr.-cat. și 75 gr.-or.); maghiari 4 și germani 4. XV. Închierea anului 1899/900. XVI. Înștiințare cu privire la anul 1900/1. —

*

Anuarul școlaei comerciale superioare greco-orientale române din Brașov pe anul XXXI al existenței sale. Anul școlar 1899—900. Publicat de *Arseniu Vlaicu*, director. Brașov. Tipografia Ciurcu & Comp. 1900. 94 pagini 8° mare.

Partea I. cuprinde: Instrucțiunea în limbile moderne. Raport prezentat conferenței profesorele din 24 Sept. 1899, de Ars. Vlaicu, și Renta perpetuă cu rate cari cresc în progresiune geometrică de A. Ciortea. Partea II cuprinde date școlare, din cari însemnăm, că personalul didactic se compune din 11 profesori; numărul elevilor înmatriculați în cele 3 clase comerciale a fost 97, dintre cari 4 au părăsit școala; după confes. au fost: 79 gr.-or., 15 gr.-cat., 1 ev.-luter. și 2 mos.; după naționalitate: 94 Români, 1 German și 2 Israeliți. În anul școlar 1899/900 au fost provăduți cu atestat de maturitate 23 elevi, față de 17 maturisanți în anul precedent. —

*

XIV. Programa școlaei civile de fete cu internat și drept de publicitate a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ din Sibiu, pe anul școlar 1899/1900, publicată de *Dr. Vasilie*

Bologa, director, Sibiiu. Tiparul tipografiei archidieceșane. 1900. 45 pag. 8°. Cuprinde: 1. Apecepiunea învățământului, de Dr. V. Bologa (pe 11 pag.) 2. Act de recunoștință lui G. Dima. 3. Discursuri dela încheierea anului școlar 1898/9. 4. Știri școlare, din cari însemnăm, că personalul scoalei e compus din: directorul: Dr. V. Bologa; învățătorii: Eugenia Moga n. Trifu, Ioan Popovici, Eugenia Iovescu și Maria Cioban: Catecheții: Mateiu Voilean pentru elevele gr.-or. și Nic. Togan pentru elevele gr.-cat.; instructorii: Timoteiu Popovici pentru musica vocală, Iuliu Schaeffer, Sabina Brote și Selma Mückesch pentru pian și Elena Petrașcu pentru limba franceză; personalul internatului se compune din: directorul, Dr. V. Bologa, directoara Elena Petrașcu, medicul de casă Dr. Ilie Beu, și o guvernantă și doue bone ca ajutoare.

*

Scrisori către eleve de Maria Cioban. Sibiiu. Tipariul tipografiei archidieceșane. 1900. 110 pag. 8°. Prețul 1 cor.

O broșură de înfățișare drăgălașă, în care autoara, dșoara Maria Cioban, învățătoare suplentă la școala civilă de fete cu internat a „Asociațiunii“, și-a retipărit scrisorile sale către eleve, apărute mai întâiu în foișoara „Telegrafului român“. Autoara se adresează către eleve în cea mai naturală formă prin epistole, dându-le într'un limbajiu frumos și ales și într'un mod original răspunsuri și inviațiuni în diferite chestii, ce totdeauna au agitat cugetarea omenească; așa o vedem tractând: I. Despre religie. II. Iubirea de neam. III. Economie. IV. Lux, aroganță. V. Răutate. VI. Prietinie. VII. Lectură. VIII. Rang, avere. IX. Salut. X. Implinirea datorinței. XI. Ambițiune și demnitate. XII. Fericire.

Recomandăm aceste epistole drept o plăcută, folositoare și sănătoasă lectură pentru tinerimea noastră de sexul femeiesc.

*

Dicționar român-germân și germân-român, de Sab. Pop. Barcianu, odin. paroch gr.-or. în Rășinari, asesor consistorial etc. Revidat și complectat de Dr. D. P. Barcianu. În doue părți. Partea I.: Română-germână. Ediția a treia. Sibiiu (Nagy-Szeben). Editura și tipariul lui W. Krafft. 1900. 750 pag. în 8° cu litere petit în 2 coloane. Prețul: broșurat cor. 6—, și legat în 1/2 franz cor. 7.60.

Acest dicționar apare acum în ediția a III-a, cu noue îmbunătățiri. Autorul a căutat să delătore în această ediție acele scăderi, cari făceau ca dicționarul în forma lui veche să nu mai corespondă trebuințelor practice de astăzi, anume și-a dat silință să complecteze materialul lexical prin cuvinte și locuțiuni din scriitorii români moderni și din produsele literare române mai vechi, cari au eșit la lumină prin publicațiunile făcute în timpul mai nou, prin ce valoarea acestei ediții a crescut în măsură considerabilă. Altă îmbunătățire este înnoirea introdusă de a indica la fiecare cuvânt românesc silaba întonată prin aplicarea unui accent acut deasupra vocalei, prin ce se înlesnesce cetitorilor străini ros-

tirea corectă a cuvintelor românești. Tot ca învoire remarcăm faptul, că autorul din cauza lipsei unei ortografii fonetice nestrămutate, aplicate deopotrivă de toți scriitorii, înfățișează același cuvânt la diferite locuri, după diversitatea scrierii lui ortografice. Cât pentru execuțiunea tehnică, această ediție ni se presintă pe o hârtie bună; tiparul e frumos, ca la toate cărțile eșite din tipografia dlui Krafft.

Ediția aceasta a dicționarului prin calitățile sale se recomandă pe sine însași.

*

Treptele culturale-istorice în școala Herbart-Zilleriană, după Dr. W. Rein, A. Pickel și E. Scheller, de *George Joandrea*, învețător. Studiu pedagogic cetit în adunarea despărțământului învățătoresc din tractul protopresbiteral gr. or. al Lugojului, ținută la 10/22 Februarie în Lugoj. Tipografia C. Traunfellner. Lugoj, 1900, 22 pag. 8°.

*

Carte de cântece pentru tinerimea școlară de ambe sexele și de toate gradele, adunate și aranjate și iar în folosul ei date, de *Ion Darius*. Edițiune școlară cu totul nouă. Cu mai multe ilustrațiuni. Brașov, 1900. Editura librăriei H. Zeidner. Tiparul tipografiei archidieceșane în Sibiiu. 168+VIII. pag. 8° mic. Prețul: broș. 50 fil., leg. 60 fil. Cuprinde hore, imnuri, cântece religioase și diverse alte poesii, de: Alexandri, Bolintineanu, Eminescu, Murășianu, M. Cugler, V. Micle, Pelimon. Tăut, Granda, Șerbănescu, Nenișescu, Sion ș. a. În aceasta ediție s'au luat numai acele cântece din edițiile mai vechi, cari nu pot fi excepționate din nici o parte, mai adaugându-se încă multe cântece noue, potrivite scopului, ce-l urmărește această cârticică. O regretabilă greșeală, ce s'a comis la pag. 31, nu o putem trece cu vederea: confundă adevă și D. Darius, cum au confundat și alții mai înainte, numele istoricului-poet al lui Mihaiu Viteazul, *Nicolae Bălcescu*, căruia îi este dedicată elegia „De pe plaiu înstrăinării“ de V. Alexandri, cu numele profesorului *Nicolae Bălășescu*, originar din Hașag și cunoscut din mișcările dela 1848. — Tot asemenea trebuie să mai remarcăm, că D. Darius își permite a schimba de dragul scopurilor sale textul original al poeziilor, cum a făcut la pag. 29. schimbând din marșul: „*Bravi ostași*“ șirul ântăiu, ceea-ce nu putem aproba.

*

Inceputurile siaristiceii noastre. (1789—1795). De *Ilarie Chendi*. Reproducere din „Tribuna Poporului“. Orăștie, „Minerva“, institut tipografic, societate pe acții. 1900. 8° 35 pag.

*

Băncile de emisiune și circulațiunea monetară, în special Banca Națională Română, de *A. D. Damianoff*. Bucuresci. Editura „Nouei Reviste Române“. 20, Pasagiul Român, 20. 1900, 136 pag. 8°. Prețul 1 leu 50 bani.

Indrumări date agenților Domeniilor Coroanei de către *Ion Kalinder*, doctor în drept de la facultatea din Paris, membru al Academiei Române. Bucuresci. Tipografia «Gutenberg», Joseph Göbl. 20, — strada Doamnei, — 20. 1900. 225 pag. 8°.

Din literatura străină.

Mateiu-vodă Băsărabă's auswärtige Beziehungen 1632—1654. (Zur Geschichte des europäischen Orients). Von *Ion Sirbu*. Leipzig, 1899. 8° X, 1, 356 pag.

Asupra cărții Dlui Sirbu, apărută sub acest titlu și anunțată la timpul său în *diaristica noastră*, dar' pe care noi pân'acum n'am primit-o la redacție, găsim în „*Századok*“ fasc. 6 din anul curent o dare de seamă mai lungă din peana Dlui *Jancsó Benedek*. Ținem a fi de interes constatările, ce le face Dl Jancsó privitor la lucrarea din chestie și de aceea resumăm părțile lor mai esențiale. Iată ce țice dl Jancsó:

„Dintre figurile istoriei muntene, cu excepțiunea lui Mihaiu-vodă, nici una nu este atât de însemnată ca Mateiu-vodă. Ba dacă considerăm domnia lui îndelungată (1632—1654), neobiceinuită la voievozi valachi, și acele creațiuni administrative și culturale, ce sunt legate de numele lui: putem afirma fără hesitare, că Muntenia abia va fi avut un domnitor mai însemnat decât Mateiu-vodă. În decursul domniei sale de 21 ani, din punctul de vedere al politicei internaționale, a jucat în istoria orientală a Europei un rol destul de însemnat și care pe noi, pe Maghiari, ne și interesează mai de aproape. Rolul lui Mateiu-vodă din punctul de vedere al politicei externe și l-a luat drept obiect Ion Sirbu, originar din Ungaria, în acel studiu al seu apărut în limba germană, asupra căruia voiesc să atrag atențiunea cetitorilor acestui period prin șirele următoare:

Această carte voluminoasă (356 pag.) în prima ei dezvoltare a fost o disertație de doctorat. Asupra obiectului ei i-a atras autorului atențiunea profesorul din Viena Alfonz Huber. Recunoștința și încurajarea profesorului Huber a îndemnat mai târziu pre Sirbu, ca să-și prelucre opera sa în mod corespunzător cerințelor mai înalte științifice și să o și publice drept contribuire la istoria orientală a Europei. Pe noi, pe Maghiari, ne interesează aceasta lucrare a lui Sirbu nu numai după obiectul ei, — căci dără contactul între principatul Transilvaniei și între voivodatele valache nici când, poate, n'a fost mai statornic și mai intim decât pe timpul domniei lui Mateiu-vodă, — ci ne interesează și de aceea, pentru că se poate țice, că în literatura română aceasta este atâtia lucrare istorică, care s'a făcut folosindu-se și aprețiându-se deplin isvoarele maghiare, și care, cu abatere dela tradițiile de pân' acum ale istoriografiei române, nu falsifică istoria de dragul unor tendențe politice daco-române, ci cu o obiectivitate vrednică de recunoștință caută singur numai aceea: care este adevărul?“

În cele ce urmează după aceasta introducere, D. Jancsó schițează pe 7 pag. cuprinsul lucrării lui Sirbu și apoi de încheiere face următoarea constatare:

„Sirbu enarează evenimentele expuse aici în liniamente generale, în ceea ce privește referențele lor politice externe basat pretutindenea pe cele mai bune izvoare și în prima linie pe izvoare maghiare. Își dă silință să rămână obiectiv, dar evenimentele totuși le grupează astfel, ca în tot locul Mateiu-vodă să ajungă pe primul plan, iar maghiarimea cooperativă să apară numai așa ca un factor de a doua mână, care tinde evident într'acolo ca să scoată prin Mateiu castanele din foc pe seama sa. Cu toate acestea totuși trebuie să recunoaștem, că Sirbu examinează raporturile romane-maghiare cu o obiectivitate neobicinuită până acum la un istoric român. Obiectivitatea și experiența lui nu numai în ceea ce privește izvoarele și literatura istorică română, ci și maghiară, îl pun în poziția, ca, ocupându-se mai adânc cu contactul istoric român-maghiar, — care, cum se vede și din acest studiu, fu cu mult mai intim și intensiv, decât se crede în general, — să facă pe viitor încă bune și prețioase servicii literaturii“.

*

Die Repser Burg von Dr. Heinrich Müller, Bezirksarzt in Reps. Herausgegeben vom Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Mit 18 Abbildungen. Hermannstadt, 1900. In Kommission bei Franz Michaelis. 73 pag. form. mare. — O interesantă lucrare istorică, în care autorul în trei capitole ne prezintă: descrierea cetății Cohalmului, urzirea și mijloacele de apărare ale cetății, și în sfârșit evenimentele istorice, ce s'au perondat și stau în atingere cu acest monument al timpurilor trecute. Ilustrațiunile frumos executate ne înfățișează cetatea privită din diferite direcțiuni, cum și părți singuratece ale aceleia.

CRONICĂ.

Serbările jubilar delă Brașov. Ni s'a dat bucuria, să vedem desfășurându-se zilele trecute la Brașov, momente de înaltă însuflețire. Gimnasiul român, falnicul nostru focular de lumină și cultură națională, pe lângă care sunt grupate și celelalte școale românesci, deodată cu încheierea anului școlar 1899/900 și-a serbat jubileul semisecular al existenței și activității sale culturale în mijlocul poporului român. O muncă culturală de 50 ani în ogorul până ieri-alaltăieri înțelenit al neamului nostru merită, cu drept cuvânt să fie serbătorită, și a și fost serbătorită în modul cel mai demn și înălțător. Serbările jubilar delă Brașov, asupra cărora a fost îndreptată cu mulțămire privirea tuturor Românilor binesimțitori fără deosebire de confesiune și hotarē politice, vor rămâne pururea un punct luminos în anele noastre culturale.

Pentru serbarea deamnă a jubileului de 50 ani a gimnasiului, conferința profesorală a exmis încă în anul 1898/9 o comisiune, care să presinte la începutul anului școlar 1899/900 un proiect ținut în principii generale cu privire la serbare; comisiunea, compusă din prof. A. Bârseanu, D. Făgărășianu și G. Chelariu, și-a și prezentat conferinței prof. comune din 24 Sept. v. 1899 raportul seu în acest obiect. Corpul profesoral s'a ocupat cu chestiunile puse de comisiunea exmisă în mai multe conferențe, în special, conferența profesorală din 1 Oct. v. 1899 a decis, ca *monografia istorică* a gimnasiului și a școalelor centrale române din Brașov, să fie încredințată unei singure persoane, care să se poată ocupa până la finea anului școlar exclusiv cu această lucrare. Cu monografia istorică a fost însărcinat prof. A. Bârseanu. Câte o comisiune exmisă atât de corpul profesoral, cât și de eforia școlară au fixat cadrele festivităților jubilarie în mod definitiv la 28 Aprilie v. 1900.

Deși în principiu se hotărise, ca festivitățile iubilare să se țină strict în cadru școlar, de fapt însă prin entuziasmul, ce l'au provocat, ele deviniră serbările unui popor întreg.

Festivitățile jubilarie s'au început conform programei, cu o interesantă expoziție școlară în edificiul gimnasiului; patru sale erau pline cu diferite obiecte ale colecțiilor prețioase științifice din domeniul mineralogiei, botanice etc. și o colecțiune de tablouri și desemnuri ale școlarilor. Miercuri în 28 Iunie v., în prezența școlarilor și a unui public numeros, s'a oficiat în biserica Sf. Nicolae parastas festiv pentru întemeietorii și binefăcătorii repositi ai școalelor; școlarii se prezentară în biserică cu buchete și cununi de flori în mână; la sfirșitul parastasului Dr. Ios. Blaga ținū un discurs comemorativ și panegiric asupra întemeietorilor și binefăcătorilor repositi ai școalelor, care a impresionat adânc lumea adunată la această ceremonie înălțătoare de suflet. Din biserică școlarii se împărțiră în 3 secțiuni, și sub conducerea profesorilor lor plecară în cele 3 cimiterii române, unde au incununat toate mormintele existente ale mecenaiilor și profesorilor morți, rostindu-se și aici discursuri potrivite. Seara a fost mare conduct cu torțe și lampioane; 200 studenți cu torțe și alți 200 cu lampioane, în frunte cu musica orășenească, formară acel conduct măreț; ajungând conductul înaintea edificiului gimnasial îmbrăcat în verdeață și splendid iluminat, vorbi un student, căruia îi răspunse directorul Onițiu, dând frumoase învățături tinerimei. Manifestația se încheiă printr'un imn cântat de corul tinerimei, dirigeat de prof. de musică G. Dima și acompaniat de musica orășenească. Joi, în ziua sf. apostoli Petru și Pavel, s'a oficiat serviciul divin festiv de mulțămită în biserica sf. Nicolae, după care a urmat în sala frumos împodobită a edificiului gimnasial festivitatea jubilară cu discursuri și cântări; festivitatea a fost deschisă aici prin președintele eforiei școlare, protop. Vas. Voina, după care corul tinerimei a intonat frumoasa cantată ocașională, compusă de prof. de musică G. Dima; textul cantatei a fost compus de prof. A. Bârseanu. A urmat apoi discursul festiv

al directorului Onițiu plin de înalt avânt și al Il. Sale Dr. Il. Pușcariu, care a reprezentat la această festivitate pe Ex. Sa I. P. S. D. arhiepiscop și metropolit Ioan Mețianu; cu o rugăciune a corului s'a încheiat serbătoarea în sala gimnasiului. În legătură cu aceste serbări s'a mai arangeat o veselă masă comună, iar seara concertul dat de Reuniunea română de gimnastică și cântări a pus coroana serbărilor jubilară dela Brașov.

Din acest incident programa școalelor a apărut mai bogată în cuprins și în haină de serbătoare, iar monografia istorică proiectată se află sub presă și va apărea în curând.

*

Adunarea generală a «Societății pentru crearea unui fond de teatru român» s'a ținut în zilele de 22 și 23 Iulie n. a. c. la Abrud, cu un succes moral și material încă neajuns până acum, participând multă lume românească la această serbătoare culturală. Președintele societății, D. *Iosif Vulcan*, a deschis adunarea generală prin un frumos discurs, des întrerupt de aclamările publicului; D. *Dr. Laurențiu Pop* salută după aceea în numele Românilor din Abrud și jur pe membrii comitetului; tot asemenea D. *Dr. Vasile Preda*, directorul despărț. Abrud-Câmpeni al „Asociațiunii“, încredințatul comitetului central, salută societatea-soră, dorindu-i succes și izbândă. Se cetesce raportul general al comitetului, al casarului și se aleg diferitele comisii. Din raportul casarului însemnăm, că averea societății la data adunării generale era de Cor. 271,811.74. Ședința primă s'a încheiat cu o interesantă disertație despre efectul, ce-l exerciază arta dramatică asupra sufletului omenesc, cu deosebită atențiune asupra catharsei, cetită de D. *Dr. Valeriu Branisce*. În ședința a doua au raportat comisiunile alese, constatându-se între altele, că din incidentul acestei adunări s'a încasat în favorul societății frumoasa sumă de aproape 5000 cor. Adunarea generală viitoare se va ține la Șimleul Silvaniei.

DIN SINUL ASOCIAȚIUNII.

Examenele la școala civilă de fete cu internat, susținută de „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“, s'au ținut conform programei statorite cu un rezultat, care a mulțămît deplin pe toți participanții; s'au început Luni în 25 Iunie st. n. cu studiul religiunii și s'au continuat în zilele următoare: Marți, Mercuri și Joi în 26—28 Iunie cu toate clasele. Examenele din studiul religiunii au fost conduse de delegații celor două Consistorii române (Sibiu și Blaj), anume: protopopul gr.-cat. I. V. Rusu și protopopul gr.-or. Ioan Papiu, iar la celelalte a presidat delegatul comitetului central Ioan Papiu; publicul român a arătat același interes față cu aceste examene, ca și în anii precedenți. Lucrurile de mână, de caligrafie și desemn au fost expuse în

decursul examenelor într'una din salele institutului. Această frumoasă expoziție a fost cercetată cu interes din partea publicului, care a rămas deplin satisfăcut de prestațiunile elevelor. În o mică saletă de alături s'a putut vedé în tot decursul examenelor și o drăgălașe expoziție de pictură, datorită elevelor d-șoarei Laura Vlad, profesoară de pictură. Joi în 28 Iunie, s'a făcut încheierea solemnă a anului școlar împreună cu cântări corale și la pian și cu declamațiuni, în prezența unui numeros public din Sibiiu și din alte părți, în frunte cu Excelenția I. P. S. D. Archiepiscop și Metropolit, Ioan Metianu, care și cu astă ocaziune dete frumoase învățături elevelor. Constatăm și de astădată, că școala civilă de fete a Asociațiunii se află la culmea misiunii sale, și justifică pe deplin jertfele, ce se aduc pentru susținerea ei. Școala a fost cercetată în decursul anului școlar 1899/900 în total de 82 eleve ord. și 10 privatiste în cursul complementar; în internat au fost adăpostite 37 eleve, dintre cari 2 eleve ale școalei elem. susținute de Reuniunea femeilor române din Sibiiu. Mai notăm, că pentru anul școlar expirat cursul complementar a fost întregit cu studiile pedagogice, pentru-ca să li se dea elevelor, cari se dedică carierei didactice, ocaziune a se pregăti în mod mai sistematic din studiile pedagogice. În acest scop puterile didactice ale școalei civile s'au întregit cu profesorii seminariali: DD. Dr. D. P. Barcianu și Dr. I. Stroia. Acest curs însă în forma aceasta pe viitor nu se va mai susține. Date mai amănunțite cu privire la școală și internat, cum și condițiunile de primire în acestea se găsesc în programa institutului, publicată de directorul Dr. Vasile Bologna și în partea oficială a numărului present al revistei noastre. Taxa de întreținere în internat s'a redus pentru viitor dela 500 la 400 coroane pe an.

*

Adunarea generală. Despărțământul Caransebeș, pe al cărui teritor se va ține adunarea generală din estan, a început deja o activitate intensivă pentru a asigura serbătorii noastre culturale un succes cât se poate de splendid. După cum aflăm, s'a convocat o conferință nouă pe 29 Iulie a. c. la Băile Herculane, care va stabili programul definitiv al festivităților proiectate. Conducătorii despărțământului speră, că adunarea generală va fi încoronată de rezultate morale și materiale pe deplin mulțămitoare.

*

Statueta Hermaphroditos din Fidovin. În ședința comitetului central din 7 Iunie a. c. a fost prezentat un interesant dar pentru Museul proiectat de Asociațiune, anume copia lucrată de stipendistul Asociațiunii Alex. Liuba, a unei statuete, despre care Dl Dr. At. M. Marienescu ne dă următoarele amănunte:

Gligorie G. Tocilescu în opul său „Dacia înainte de Romani“ pag. 441 țice: „Berzava, afluență al Timișului lângă stațiunea Berzava, păstrându-și numele până astăzi“. Apoi la pag. 742 continuă: „In calea dela Viminățiu la Tibisc a 6-a stațiune Bersovia, în alt auctor Berzobis,

astăzi Jidovin, unde s'au găsit inscripțiuni lângă riul Bêrzava, ce și păstrează încă vechiul nume“.

Aici la Berzava (Bersovia) s'a aflat o statueta, ce reprezintă pe Hermaphroditos. A aflat-o un țeran român din Jidovin, care a predat-o avocatului Iuon Budințan din Bogșa română, în a cărui posesiune se află până astăzi.

Statueta Hermaphroditos din Jidovin e o figură, care stă în picioare pe o tablă rotundă și cu aceasta laolaltă are o înălțime de 15 centimetri. Figura reprezintă o fată tină, frumoasă, neîmbrăcată; capul îl ține puțin aplecat și în direcțiunea între umărul drept și piept și pare că se uită în jos. Părul e frizat astfel, că pe creștet în mijloc e despărțit în linia dreaptă către ceafă și ca o tufă deasă se sloboade pe umărul stâng, lăsând un loc gol, între grumazi și tufa de păr. Brațul stâng e ridicat, pentru-că cu mâna, respective cu toate degetele, întinse late, apasă părul de pre îndărăptul creștetului. Mâna dreaptă e lăsată în jos, cam într'o direcțiune cu șoldul drept, dar ceva mai îndărăpt. În mâna dreaptă e un instrument în forma unui opt, a cărui jumătate de sus e mai îngustă și din jos îl ține pe vârful degetelor, iară sus e proptit pe încovăetura internă a cotului, care face un unghiu foarte mic. Instrumentul e cu o față netedă și pare că ființa se uită în instrument. Picioarele amândouă până la genunchi stau asemenea și drept, dar dela genunchi în jos, piciorul stâng stă mai îndărăpt și ceva îndepărtat, socotind pozițiunea degetelor dela picioare, cu un centimetru mai îndărăpt. Ființa reprezentată apriat e o fată, dar are membrul genital bărbătesc. Astfel de ființă la Greci se numește Hermaphroditos, iar numele e compus din numele Hermes și Aphrodite, doue deități grecesci. În numele Hermaphroditos (dela Hermes, ființă masculină și dela Aphrodite, ființă femeină), se cuprinde dar o ființă cu doue naturi, adică și masculină și femeină.

În mitologia greacă aflăm, că pe insula Cyprus, pe lângă Aphrodite s'a venerat și deul Aphroditos, având barbă, sceptru și membru genital bărbătesc, dar era îmbrăcat în vestminte muieresci. În ziua serbătorii lui, bărbații se îmbrăcau în haine femeiesci, iar muierile în haine bărbătesci. Acest cult a trecut în Asia mică și Grecia. După părerea orientailor, luna a fost cugetată și ca fată și ca fecior, adică cu doue naturi și aceasta s'a primit ca originea și basa mitului, dar numele Hermaphroditos porcede din Athena, și ca numelui să i-se dea un înțeles, s'a ținut, că Hermaphroditos a fost fiul lui Hermes și al Aphroditei, și pentru aceasta s'a ținut de o ființă divină. Poesia greacă și romană a trecut și la alte fantasii asupra ființei lui Hermaphrodit; așa s'a făcut un mit despre nimfa Ialmakis lângă Halicarnas în Caria, care a avut un isvor, și apei i s'a atribuit o influință minunată, anume s'a povestit, că Hermaphroditos s'a scăldat în isvorul nimfei Ialmakis, care așa de tare l'a iubit și îmbrățișat, încât ea cu el s'au prefăcut într' o persoană atât de genul femeiesc, precum de bărbătesc. Dar arta de sculptură — mai

mult decât poesia — a înclinat spre voluptate și persoana aceasta cu natură dublă, a înfățișat-o în diferite pozițiuni și între feliurite grupe.

Statuete de ale lui Hermaphrodit se află și în alte locuri.

Hermaphrodit era un obiect favorit al artei grecesci din timpul mai târziu, și îl făceau când în culcuș și în somn de voluptate, precum îl arată statuetele din Louvre în Paris, din Roma și Florența; când iar stând în pozițiuni gingașe și *mirându-se* de natura sa proprie; apoi pe icoanele de părete din Pompei încunjurat de Amori, sau de Satiri și de Pani, cari cu admirare îl priviau și'l desmerdau. În antichitate statua lui H., cioplită de Polykletos, era renumită.

Acuma să ne aducem aminte, că simboalele ținei Aphrodite au fost deosebi lebeda și scoica, pentru aducere aminte, că ea s'a născut din mare, anume din spumă de mare; — mai departe că atributele cele mai îndatinat i-au fost oglinda și alte obiecte de împodobire femeiască*).

Dacă căutăm figura din Jidovin, o vedem, că e ființă femeiască și trebuie, ca în ea să reafăm pe Aphrodite; mai departe, dacă căutăm instrumentul din mâna figurei, trebuie să credem, că acela e o oglindă și ființa se uită în oglindă, ca să-și vadă trupul, și precum se țise mai sus, stând în pozițiuni gingașe și mirându-se de natura sa proprie. Altcum oglinda e simbolul apei și al mării, pentru-că fața apei și al mării în realitate adeseori e oglindă, și Aphrodite e fată de spumă de mare, deci are atributul cel mai acomodat**).

În fine să aduc aminte, că și în povești se află străformări, când fata se face fecior. Cumcă poporul român a avut idee, cunoscință despre ființa unui Hermaphrodit, dovedesce numele „*fată feciorită*“, adecă fata, care s'a făcut fecior, un nume foarte bine și frumos creat pentru de a esplica ființa unui Hermaphroditos.

At. Marienescu.

DOCUMENTE ISTORICE.

Venirea Sârbilor.

(Copie din protocolul de circulare a s. biserici din Maidan pe anii 1783—1792).

Nr. 8/1788.

I.

Bine încuviințatului protoprezviter și cucernicilor parohialnicilor preoți ai protoprezviteratului Varadiei!

Alor împărătească crăească și apostolicească mărire întru alte rândueli din vremea aceasta a războiului, au voit și aceasta cu milostivire

*) L. Preller, Griech. Mythologie, I. pag. 291—292.

**), Oglinda în povestile române acuș se face baltă, acuș se schimbă în lac, — pentru-că fața bălții și a lacului e oglindă, în carea se vede luna (fata frumoasă), soarele (făt frumos), luceafărul etc.

a porunci: ca să se slobozască preoților acelora cari vin din țara turcească cu oamenii de legea noastră încoace au trecut, în bisericile noastre pre limba lor slujba lui Dumnezeu a face. După care prea milostivă poruncă bineînțuvințeniilor voastre cu aceasta vă încredințez și vă poruncesc, ca preoților acelora carii cu parochialnicii săi din țara turcească au eșit și mărturie sau singhie pentru preoția lor vor avea, nu numai slujba lui Dumnezeu în biserică, eară într'acelea locuri unde rumâni între sârbi și sârbii între rumâni or vinit și slujba cea parochialnică a face să nu-i opriți ci încă precum cătră preoți așa și cătră norodul acela ce ajutoriu și primire le trebuie, dragoste creștinească să arătați și parochienii vostri cătră așa datorință și faptă de laudă a dragostei și a îndurării adeseori să îndemnați eară mie după aceia pentru primirea și pentru trebuincioasa oblăduire parochialnicilor a prea înaltei porunci acestia prin protopresviteri datornică înștiințare să-mu faceți. Însă de ar vrea cineva pe vre-un preot ce au vinit din țara turcească spre ajutoriu sau ca pre un capelan să'l primească acela mainainte mie să-mi însciințeze.

Vârșeț, 26 Iunie 1788.

I. Șacabent, episcop.

II.

Nr. 9/1791.

Bine încuviințați protopresviteri și cucernicilor parochialnicilor preoți din protopopiatul Varadiei.

Din privirea spre chiline folosuri care servianții cu voirea și cu mutarea sa în părțile acestea împărătesti crăestilor ținuturi aduc bine au voit, a lor sfințită mărire prin prea milostiva sa rezoluție ceia ce supt 31 a lunii lui Mai acestui an s'au trimis norodului celui sârbienesc așa feli de bine îndurată încredințare ale înștiința precum toate neamurile cele sârbienesti care vreau a se muta în pământul cel împărătesc și pohtesce aci a vieții aceia supt apărarea și facerea de bine a privilegiilor norodului celui iliricesc sau și altele mai bune se vor răsfira și se vor înțelege și spre norodul cel seviarnesc care încoace va veni.

Care bine încuviințeniilor voastre după prea înalta poruncă spre așa sfințit înștiințez, ca aceia prea milostivă rezoluție prin bisericile norodului nostru după cum este obiceiul să o publițiruiți, eară prelângă aceia și singuri acunoașteți și norodului să spuneți cât bine îndurat părintesc purtare de grijă a prea milostivului monarhului nostru pentru binele și înmulțirea norodului nostru, cu aceia se arată. Dat în Vârșeț 25 Iulie 1791.

Iosif Ioanovici Șacabent m. p.,
episcop.

(Va urma).